

Területi Statisztika

Közzététel: 2026. február 2.

A tanulmány címe:

A periferikus helyzetű magyar–szlovák határregiók munkaerőpiaci helyzetképe, 2001–2023

Szerző:

Varga Bence

<https://doi.org/10.15196/TS660101>

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) Területi Statisztika c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány, vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

- 1) A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
- 2) A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átadható, térítésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
- 3) A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
 - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
- 4) A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, hasznoszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Szt. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
- 5) A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
- 6) A 3. a)–c.) pontban foglaltak alapján a Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:

„Forrás: Területi Statisztika c. folyóirat 66. évfolyam 1. számában megjelent, Varga Bence által írt, A periferikus helyzetű magyar–szlovák határregiók munkaerőpiaci helyzetképe, 2001–2023 c. tanulmány”

- 7) A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem esnek szükségképpen egybe a KSH, vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

A periferikus helyzetű magyar–szlovák határregiók munkaerőpiaci helyzetképe, 2001–2023

Labour market picture of the peripheral Hungarian–Slovak border regions, 2001–2023

Varga, Bence

Eötvös Loránd Tudományegyetem
TTK Regionális Tudományi Tanszék
E-mail: v.bence997@gmail.com

Kulcsszavak:

határon átvélő folyamatok,
munkaerőpiac,
ingázás

Keywords:

cross-border processes,
labour market,
commuting

Az államhatárok megosztott működéséből adódóan a határtérségek mindig is ütközőzónának számítottak. Az itt élő közösségek kulturális tőkéjük révén meghatározó szereplők a határon átvélő kapcsolatok és az integráció mélységének alakulásában. A magyar–szlovák határ menti térségek közötti kapcsolatrendszerek a rendszerváltást követően újra életre keltek és fokozatosan felélénkültek. Az államhatár megnyitásának következtében a társadalmi és gazdasági kölcsönhatások szerkezete is megváltozott, ami leginkább a munkaerőpiaci jelenségek esetében volt megfigyelhető. A határon átvélő mobilitás intenzitásának növekedése a határ menti ingázás népszerűsödésével központi kérdéssé vált.

Due to the diverse functions of borders, border regions have always been considered as buffer zones. Through their cultural capital, the communities living there are key actors in shaping cross-border relations and the depth of integration. Cross-border relations between the Hungarian–Slovak border regions have been revitalised and gradually reinvigorated after the regime change. The opening of the state border also changed the structure of social and economic interactions, most notably in the case of labour market phenomena. The increase in the intensity of cross-border mobility has become a central issue as cross-border commuting has become increasingly popular.

Beküldve: 2025. január 13.

Elfogadva: 2025. június 25.

Bevezetés

A modern nemzetállamok kialakulásával az államhatárok funkciója felértékelődött, definiálásuk kiemelt stratégiai célként jelent meg, mivel területi kereteket jelentett az önrendelkezési folyamatok számára (Baranyi 2014, Brunet–Jailly 2005). Az államhatárok egy adott társadalmi összefüggésben öröknök és megváltoztathatatlanoknak tűnnek, ám valójában a pontos helyük, az átjárhatóságuk, a funkcióik és a hozzájuk rendelt szabályozások is folyamatosan változnak (Benczi–Ocskay 2021, Ritecz 2021). A határok alapvetően befolyásolják az áramlási folyamatok alakulását – betölthetnek lehatároló (közigazgatási egységek, választóközetek), elválasztó (be- és kilépő forgalom ellenőrzése), összekötő (határon átvéelő kapcsolatok, határközi ingázás) és szűrő (repülőtereken való ellenőrzés) feladatokat –, így funkcionális szerepük fontos kérdés (Brunet–Jailly 2005). A globalizációval (és az európai integrációs folyamatokkal) összefüggésben a határok az elválasztó szerep helyett már egyre inkább az összekötő hatást hivatottak kifejezni – mely tendenciaszerűen megfigyelhető az inter- és transzregionális kapcsolatok számának vizsgálatában –, ám egyes területek esetében a rendezetlen társadalmi, gazdasági, kulturális, vallási, nyelvi vagy etnikai viszonyokból kifolyólag még napjainkban is számottevőek a területi konfliktusok (Sallai 2022). A határok megosztott működéséből adódóan a határtérségek mindig is ütközőzónáknak számítottak, ahol a határ menti területek szerepe kiemelt jelentőségű. Az itt élő közösségek kulturális tőkéjük révén meghatározó szereplők a határon átvéelő kapcsolatok és az integráció mélységének alakulásában (Brunet–Jailly 2005). A posztiszocialista országokban – így Szlovákia és Magyarország esetében is – az elmúlt évtizedek során jelentős társadalmi és gazdasági változások történtek, melyeknek a határok és a határon átvéelő mobilitás kulcsfontosságú tényezői (Baranyi 2014).

Az államhatár funkcionális szerepének átalakulása

A szocializmus évtizedei alatt az államhatár mint az országokat elválasztó barrier funkcionált (Benczi–Ocskay 2021), tehát a teljes körű határőrizet miatt a határközi mobilitásra, valamint a határon átvéelő társadalmi és gazdasági kapcsolatok kiépítésére is szűkösek voltak a lehetőségek (Kambara 2018, Ritecz 2021). A határátlépést korlátozó feltételek azonban folyamatosan enyhültek. Kezdetben a kishatárforgalom és a határsáv közvetlen közelében élők számára könnyítették meg a határátlépést, majd az 1970-es évektől – a turizmus fellendítése érdekében – a szocialista országok közötti utazás esetében is enyhültek a korlátozások. Ezt követően 1988-ban, az úgynevezett világútlevél megjelenésével már nemzetközi utazásokra is lehetőség nyílt (Benczi–Ocskay 2021), és végül a vasfüggöny 1989-es leomlását követően – a szabad mobilitás eszméjének megfelelően – a határok szabadon átjárhatóvá váltak, továbbá a kisebbség- és határpolitikai kérdések is újra felszínre kerülhettek, ami megalapozta a határon átvéelő kapcsolatok újraélesztését (Engl 2020). A rendszerváltással együtt járó paradigmaváltással az etnikumok közötti kapcsolatok javítása és a határ menti térségek

kohéziójának erősítése nemzetpolitikai érdeké vált, ami az egyre erősödő térkapcsolatok, a gazdasági infrastruktúra fejlesztése és a hálózati rendszerek újrászerveződése mentén is megfigyelhető volt (Baranyi 2014). Csehszlovákia esetében a Szlovák Nemzeti Tanács által a községi önkormányzatokról elfogadott törvény lehetővé tette a nemzetközi kapcsolatok kiépítését, majd az 1990-es évek második felében a magasabb szintű együttműködésekre vonatkozó jogi keretrendszer is létrejött [7]. Az 1990-es években azonban a magyar–szlovák interregionális együttműködések hatékony megvalósulását a viszontagságos szlovák politikai helyzet akadályozta, a szlovákiai magyar nemzeti kisebbséggel szemben tanúsított diszkriminatív kisebbségi politika pedig etnikai elszigeteléssel járt, amely csupán az ezredfordulóhoz közeledve rendeződött (Lelkes 2006). Ezt követően kezdetét vette az egykor szervesen kialakult (az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlását követő „vasútsabta politikai határok” hatására elszakadó, így immáron határon túli) regionális kapcsolatok, gazdasági egységek, nagyvárosi vonzáskörzetek és szociális viszonyrendszerek újrászerveződése (Baranyi 2014), ami új lendületet adott a – mind földrajzi, mind pedig társadalmi és gazdasági értelemben is periférikus helyzetű (a fővárosoktól, a regionális központoktól és a fő közlekedési, fejlesztési tengelyektől és gazdasági magterületektől is távol eső) – határ menti térségek fejlődésének és fejlesztésének (Bott-Domonkos et al. 2017). Az 1990-es évekbeli változások – többek között a parlamentáris demokráciára történő átállás, a piacgazdasági átmenet, a nemzetközi szervezetekhez való csatlakozások és a nemzetközi kereskedelem fokozatos élénkülése – gyökeresen megváltoztatták a két ország társadalmi és gazdasági szerkezetét, valamint a közöttük lévő együttműködések mélységét (Michniak 2016). Az euroregionális együttműködések céljai között megjelentek a gazdaságfejlesztési, az oktatás- és művelődésügyi, a tudományos jellegű, a kulturális kapcsolatrendszerek kohézióját erősítő, a humanitárius és szociális indíttatású, valamint az infrastruktúra bővítését és fejlesztését célzó törekvések, melyek a magyar önazonosság-tudat formálódásához is hozzájárultak (Lelkes 2019).

A két ország társadalmi és gazdasági kapcsolatrendszerének kiépülése pozitívan hatott határok átjárhatóságára is. A folyamatosan megnyíló határok a lakosság mobilitási hajlandóságát növelték, amit a munkaerőpiac beszűkülése is indokolt (Antalík et al. 2021), hiszen a rendszerváltást követően az állami tulajdonú vállalatok összeomlása együtt járt egy eddig szinte ismeretlen társadalmi jelenség, a (tömeges) munkanélküliség megjelenésével, amit (Cseh)Szlovákia esetében különösen magas és tartós (csupán a 2010-es évektől mérséklődő) munkanélküliségi ráta jellemzett (Lelkes 2006). A magánszektor térnyerése meghatározó munkaerőpiaci folyamatnak bizonyult, azonban a hirtelen keletkezett munkanélküliség csupán bizonyos hányadát volt képes ellensúlyozni (Antalík et al. 2021). A határ átjárhatósága és a tranzitútvonalak száma meghatározó tényezőkké váltak a határ menti ingázók szempontjából. A rendszerváltást követő évtizedek alatt az egyre élénkülő utasforgalom is szükségessé tette a határátkelőhelyek számának növelését. Míg 1990-ben a magyar–csehszlovák határ-

szakaszon csupán 16 átkelőhely működött, addig napjainkban mintegy 51 (40 közúti, 8 vasúti és 3 folyami) határátkelési pont vehető igénybe a magyar–szlovák határszakaszon. Egyes térségek esetében (legfőképp az Ipoly mentén és a gömöri területeken) azonban a határátkelőhelyek száma és sűrűsége további bővítésre szorul, bár számuk növelését olykor a természetföldrajzi (domborzati, vízrajzi stb.) viszonyok nehezítik, sőt akadályozzák. Az Európai Unió (EU) irányába „húzás”, és az ezzel járó „határok nélküli Európa” mottóval jelzett integrációs és kohéziós törekvések egyre kedvezőbb körülményeket biztosítottak a határon átvelő együttműködések számára (Bott-Domonkos et al. 2017, Soós 2021, Kambara 2018). A két ország közeledése a kormányközi egyezmények mentén is megmutatkozott, Magyarország és Szlovákia 1995-ben ugyanis a kétoldalú államközi kapcsolat kiépítése mellett döntött, valamint jószomszédi viszonyról és baráti együttműködésről szóló szerződést írt alá (Engl 2020). Az európai integrációs folyamatok következtében az egyre élénkülő kereskedelmi és gazdasági kapcsolatok a határon átvelő munkavállalók számának növekedésében is megmutatkoztak (Benczi–Ocskay 2021). A határon átvelő ingázás népszerűsödése miatt a két ország kölcsönös foglalkoztatási megállapodást kötött 1999-ben, melyben egy (az igényekhez mérten fokozatosan bővülő) kvótarendszer (1999: 400, 2001: 800, 2002: 1600, 2003: 2000 fő) szabályozta a szomszédos államból érkező munkavállalók számát (Benczi–Ocskay 2021). A két ország EU-hoz való csatlakozásával (az Európai Unióról szóló működési szerződés 45. cikkében foglaltaknak megfelelően) a tőke, az áruk és a szolgáltatások mellett a munkaerő szabad áramlása is korlátozás nélkülivé vált (Győri et al. 2019). Ettől kezdve a határok az elválasztó helyett már sokkal inkább az összekötő hatásaikat éreztették (Kambara 2018), melyek a határon átvelő élénkebb interakciók, továbbá integrált tervezési és fejlesztési folyamatok megjelenésében is megfigyelhetők voltak. A gazdaság szempontjából a határok akadálymentessége előirányozza a gazdasági kölcsönhatások erősödését és a gazdaság fellendülését (Bott-Domonkos et al. 2017). A „határtalanság” következő lépcsőfokát a schengeni egyezményhez való csatlakozás [8] jelentette, melynek értelmében 2007. december 21-től a magyar–szlovák határon megszűnt a határellenőrzés, így a szomszédos országokba történő ingázás feltételei még kedvezőbbé váltak (Antalík et al. 2021, Ritecz 2021).

A középső és a keleti magyar–szlovák határrégió általános helyzetképe

A két ország közötti határon átvelő kapcsolatok fokozatos mélyülésével a társadalmi és gazdasági kapcsolatrendszerek fejlődése, valamint szerkezete is nagymértékben megváltozott. Ezen folyamatok a határ menti területek esetében hatványozottan jelentkeztek, azonban a jelentős regionális különbségek a magyar–szlovák határsáv esetében is megfigyelhetők voltak. Míg a nyugati határrégiókban lejátszódó folyamatokat alapos kutatásokkal elemezték, addig a magyar–szlovák határsáv középső és

keleti határregiójával kevesebben foglalkoztak. Ennek okán jelen tanulmány célja az említett határtérségek társadalmi és gazdasági helyzetképének feltárása, kiemelt figyelmet szentelve a határ menti területek munkaerőpiaci folyamataira. Az elemzés magját a statisztikai adatok kvantitatív elemzése adja, ám egyes folyamatok esetében a két ország által gyűjtött és közzétett adatok köre nem biztosít megfelelő elemzési alapot, ezért kiegészítésképpen a határ menti térségekben jelen lévő releváns és kompetens szereplőkkel (munkaügyi szervezetek, munkaerő-közvetítő és -kölcsonzó cégek, gazdasági szervezetek, határon átvélő szervezetek, kutatóintézetek) félig strukturált interjúkat készítettem, melynek eredményeit aggregált formában, az anonimitás jegyében közlöm.

A tanulmány arra a kérdésre keresi a választ, miszerint a rendszerváltást követően miként alakultak a határon átvélő munkaerőpiaci áramlási folyamatok a középső és a keleti magyar–szlovák határtérségben, illetve az EU-hoz, majd ezt követően a schengeni egyezményhez való csatlakozás élénkítően hatott-e a határon átvélő munkavállalási célú ingázásra, továbbá milyen fő területi áramlások azonosíthatók napjainkban, és mely tényezők befolyásolhatják ezeket?

A területi lehatárolás indoklása

Magyarország és Szlovákia társadalmi, gazdasági térszerkezetét tekintve a rendszerváltás óta hasonló fejlődési utat járt be. A posztfordista gazdasági struktúrák térnyerésével a gazdasági folyamatok hálózatosodása is megkezdődött, ami magában hordozta az ingázás elterjedését, melyet a határok átjárhatósága már államközi szinten is lehetővé tett – ezen folyamatok jelentős mértékben érintették és átfarmálták a határ menti térségek gazdasági, társadalmi szerkezetét (Egedy 2017). Szlovákia és Magyarország gazdasága kelet-közép-európai viszonylatban a fejlettebb gazdaságok közé sorolható (Lelkes–Sipos 2020), ám jelentős regionális különbségekkel. Meghatározó a nyugat-keleti fejlettségi lejtő, illetve Szlovákia esetében nagymértékűek az észak–déli területi egyenlőtlenségek, tehát a Szlovákia déli határsávjában fekvő, jellemzően magyar többségű területeknek kedvezőtlen a társadalmi és gazdasági teljesítménye (Bánki 2022).

Magyarország és Szlovákia egyaránt erősen centralizált gazdaságpolitikát folytat, melynek következtében a fő gazdasági központoktól és magterületektől távol eső, földrajzi szempontból periférikus helyzetű területek fejlettségi szintje jelentős mértékben elmarad az országos átlagoktól. A határon átvélő folyamatok erős nyugati koncentrációt mutatnak a magyar–szlovák határszakasz esetében, így a középső és a keleti határregiók iránt kisebb az érdeklődés. Ezen határ menti térségek társadalmi és gazdasági mutatói kedvezőtlenebbek, és gyakorta a fejlesztéspolitika árnyékszónájában találhatók. A kedvezőtlen elérhetőségi viszonyok – melyek esetében egyaránt közrejátszik a határátkelőhelyek alacsony sűrűsége, a nem összehangolt autópálya-hálózatok és a határközi közösségi közlekedési kapcsolatok hiánya (Bánki 2022) – ugyancsak gátat szabnak a határon átvélő intézményi együttműködések kiépülésének, valamint

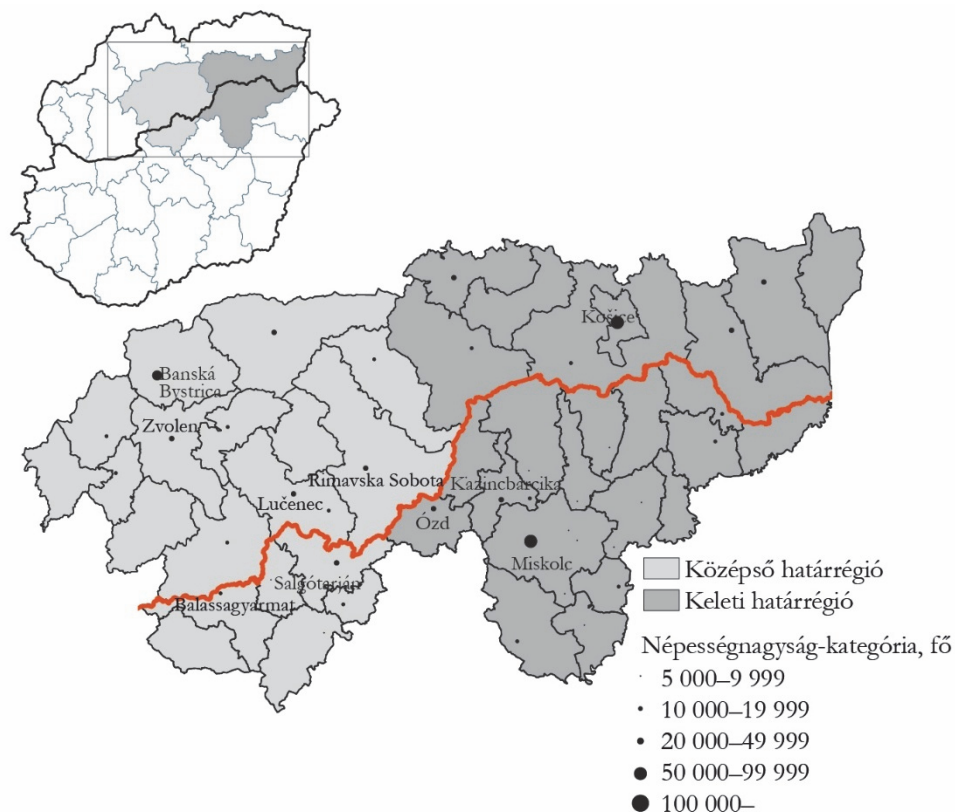
hátráltatják a transzregionális piaci folyamatok – mint a tőke, az áruk, a szolgáltatások és a munkaerő – szabad áramlásának kiteljesedését (CESCI 2020).

A következőkben a magyar–szlovák határszakasz középső és keleti határ régiójának határon átvélő társadalmi és gazdasági helyzetképét, valamint kapcsolatrendszerét tárom fel. Mivel bizonyos statisztikai adatok csupán kerületi/vármegyei (a statisztikai célú területi egységek nomenklatúrája szerinti [Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques – NUTS]) 3 szinten állnak rendelkezésre, így a vizsgálat során alkalmazott területi lehatárolás is ezen felosztást követi (1. ábra).

1. ábra

A középső és a keleti magyar–szlovák határ régió lehatárolása, 2021/2022

Delimitation of the central and eastern Hungarian–Slovak border region, 2021/2022

A magyar–szlovák határszakasz mindkét ország esetében a leghosszabb államhatárral tagolt területe. Ennek ellenére számos kutatás és elemzés csupán két részre – jellemzően a Besztercebánya (Banská Bystrica)–Balassagyarmat–Budapest fejlettségi tengely mentén – nyugati és keleti határ régiókra osztja a határtértséget. Az említett tengelytől keletre fekvő térségek ugyanakkor számos szerkezeti különbséget mutat-

nak – úgy mint a domborzat, a településszerkezet, a vállalkozássűrűség, az ágazati szerkezet, vagy a demográfiai helyzet terén. Ezen tényezők egyaránt hatást gyakorolnak a határon átvélő ingázási trendekre, ezért az egyes térségekben indokolt a társadalmi és gazdasági folyamatok külön-külön történő elemzése. Ezért tanulmányomban a középső és a keleti határrégiókat az adott országok közigazgatási, fejlesztéspolitikai lehatárolásai mentén NUTS 3 szintű területi egységként azonosítom – tehát az általam alkalmazott lehatárolás során a középső határrégió esetében a szlovákiai Besztercebányai kerületet (Banskobystrický kraj, SK032) és a magyarországi Nógrád vármegyét (HU313), a keleti határrégió esetében pedig szlovák oldaltól a Kassai kerületet (Košický kraj, SK042) és magyar oldaltól Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye (HU311) területeit értem (1. ábra).

A vizsgált határrégiók közlekedésföldrajzi és településhálózati jellemzői

A magyar–szlovák határszakasz középső és keleti régiója több mint 400 kilométer hosszú, és mintegy 26 ezer négyzetkilométer kiterjedésű terület, melyen több mint 2,2 millió ember él – ebből 800 ezren Magyarország és 1,4 millióan Szlovákia területén. A határvidék túlnyomórészt hegyvidéki és dombvidéki jellegű. A természetföldrajzi adottságok hatással vannak a településszerkezetre, a lakosság területi eloszlására és a közlekedési infrastrukturális kapcsolatokra, amelyek meghatározzák a fő áramlási irányokat. A határ menti fekvés jelentősen befolyásolja a közlekedési kapcsolatrendszer alakulását. A közlekedés szerepe a munkaerőpiaci folyamatok szempontjából kiemelt jelentőségű (Benkó 2021).

A két határrégió elérhetőségi viszonyai jelentős mértékben fejlődtek az elmúlt évtizedekben, de a központi gazdasági területekkel való összeköttetésük továbbra is fejlesztésre szorul. A határtérséget elkerülik a fő transzeurópai útvonalak, és a határrégióban az észak–déli közlekedési kapcsolatok is hiányosak (Bánki 2022). A közlekedési infrastruktúra fejlesztése – úgy mint a középső határszakasz esetében a Salgótarján–Hatvannal összekötő 21. számú gyorsforgalmi út fejlesztése, vagy a keleti határrégió számára kiemelt jelentőségű Miskolc–Kassa (Košice) tengelyen húzódó M30–R4 közlekedési tengely kialakítása élénkítette a gazdasági vérkeringést (Lelkes–Sipos 2020), ám az autópályák kiépítettsége továbbra is alacsony szintű (különösen az Ipolyság és Tornyosnémeti közötti határszakaszon). Ebben a térségben a közlekedési viszonyok továbbra is kedvezőtlenek, ami a határon átvélő áramlások intenzitását is befolyásolja.

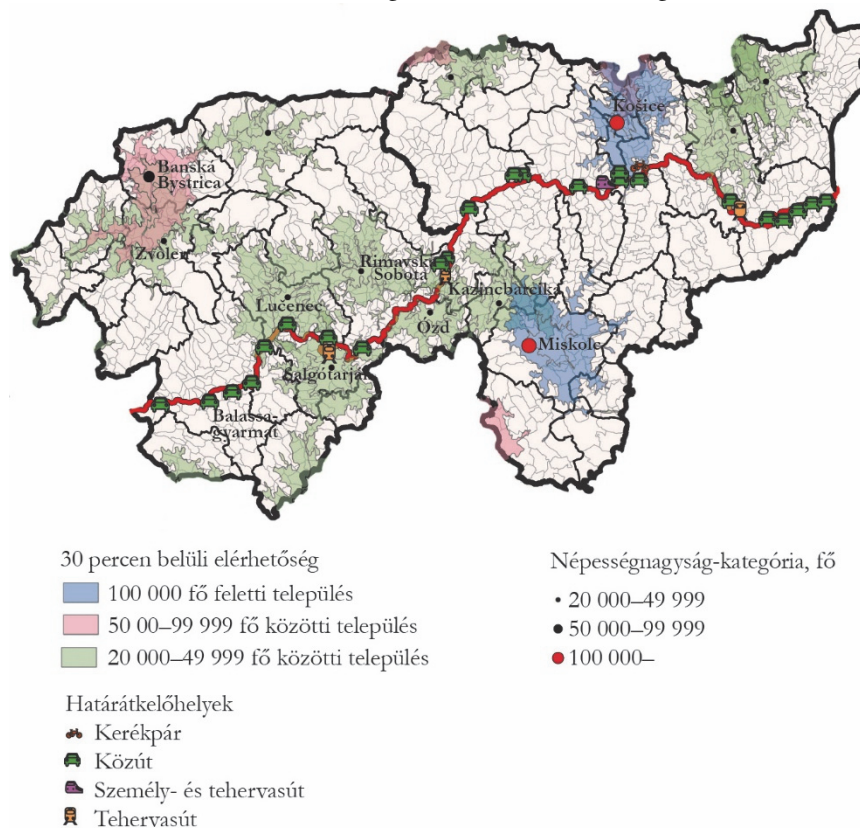
A vasúti személyforgalom esetében is jelentősek a hiányosságok. Napjainkban a Szob és Hidasnémeti közötti (mintegy 320 kilométer hosszú) határszakaszon a vasúti pályák meglete ellenére sincsenek aktív vasúti személyforgalmi kapcsolatok, sőt az utóbbi két évtizedben több jelentős határközi vasúti kapcsolatot is felszámoltak (például a Drégelypalánk–Ipolyság, a Nógrádszakál–Bussa–Nagykürtös, az Ipoly-

tarnóc–Losonc (Lučenec) vagy a Somoskőújfalu–Fülek közötti vasútvonalak)¹. Az országhatár fizikai átjárhatósága folyamatosan fejlődik. A magyar–szlovák határszakaszon jelenleg üzemelő 40 közúti határátkelőhelyből 10 található a középső és 16 a keleti határtérségben (2. ábra), ami a regionális kohéziót és a határon átvelő funkcionális kapcsolatok kialakulását is pozitívan befolyásolja.

2. ábra

A települések elérhetősége és határátkelőhelyek a középső és a keleti magyar–szlovák határ régióban, 2021/2022

Accessibility of settlements and border crossing points
in the central and eastern Hungarian–Slovak border region, 2021/2022

Forrás: saját szerkesztés az [5] adatai alapján.

Az Ipoly menti területek elérhetőségi viszonyai hosszú időn át kedvezőtlenek voltak, míg az első világháborút megelőzően mintegy 47 híd biztosította az átjárást az Ipolyon, addig a szocializmus évtizedei alatt azonban alig néhány átkelőhely maradt

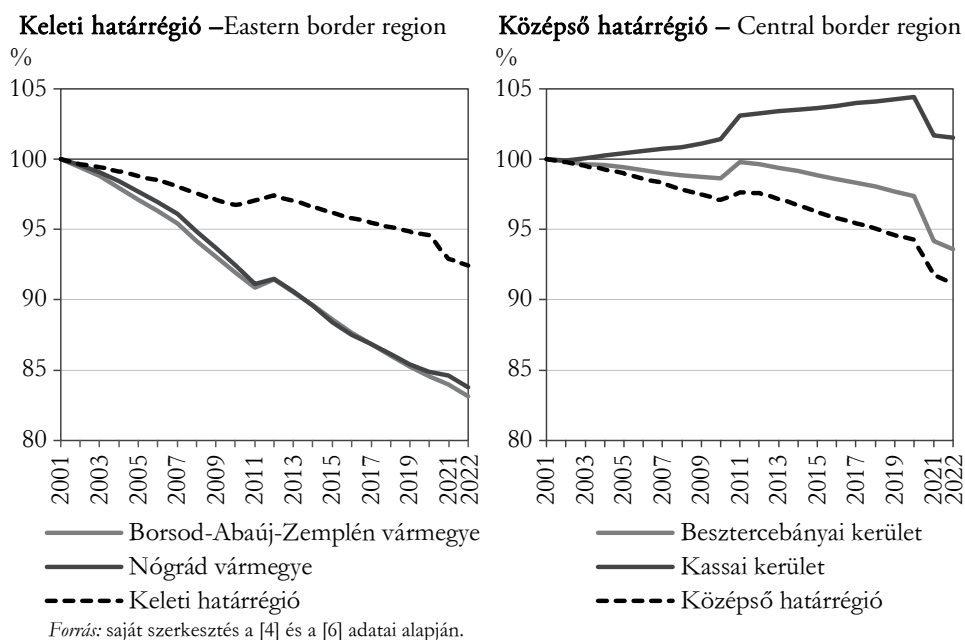
¹ Bár a szlovák Közlekedésügyi Minisztérium részéről nyitottság mutatkozik a Hatvan–Salgótarján–Somoskőújfalu–Fülek–Losonc és a Hidasnémeti–Hernádszék–Kassa vasútvonalak újranyitására [2].

fenn. Napjainkban – az utóbbi évek hídépítési beruházásainak következtében – a folyón való közúti átkelőhelyek száma ismét növekvő tendenciájú (Benkó 2021). Jelenleg az Ipolyon hat közúti forgalmat bonyolító hídon lehet átkelni (Ipolydamásd–Helemba, Vámosmikola–Ipolypásztó, Drégelypalánk–Ipolyhídvég, Órhalom–Ipolyvarbó, Póstyénpuszta–Petőpuszta, Rárópuszta–Rárós), ám a jövőbeli fejlesztési tervek alapján további hídépítések várhatók (Nógrádszakál–Bussa, Ipolyvece–Ipolybalog). A magyar–szlovák határsáv nyugati területeivel ellentétben, melyeket felettébb aktív határközi forgalom jellemez, a középső határregióban jóval csekélyebb mértékű a személyforgalom, és a keleti határtérségben is legfőképp a Tornyosnémeti–Migléc-németi határpont esetében intenzívebbek a határátlépési folyamatok (CESCI 2020).

3. ábra

A népességszám alakulása a középső és a keleti magyar–szlovák határregióban, 2001 és 2022 között (2001 = 100%)

Population change in the central and eastern Hungarian–Slovak border region between 2001 and 2022 (2001 = 100%)

A vizsgált határregiók az európai regionális tipológia alapján túlnyomórészt vidéki és átmeneti jellegűek, ahol nincsenek nagyvárosi népességgözpontok – a területen (a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet [Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD]) tipológiája alapján) mindössze négy funkcionális várostérség (Budapest, Miskolc, Besztercebánya, Kassa) található, amelyekben a vizsgált határregiók népességének 28%-a összpontosul. Az európai léptékben is

jelentős nagyvárosi agglomerációs térségek közül Budapest van legközelebb a vizsgált határ régiókhoz.

A középső határ régió határ menti területei esetében számottevő a regionális központok hiánya. A térségben csupán a funkcionális szempontból alacsonyabb hierarchiájú 15–35 ezer fős lakosságú alközpontok (Salgótarján, Balassagyarmat, Losonc, Rimaszombat [Rimavská Sobota]) vannak jelen, melyek a környező településekre csupán csekélyebb gravitációs hatást fejtenek ki – a határ régió 671 településéből mindössze 30 városi státusú. A Besztercebányai kerület területén ugyan található 40 ezer főnél népesebb közepméretű városok (Besztercebánya, Zólyom [Zvolen]), azonban ezek földrajzi elhelyezkedése a határ régióon belül periferikus, így vonzáskörzetük nem terjed ki a határ mentén fekvő településekre (2. ábra). A keleti határ régió 815 települése közül 46 rendelkezik városi ranggal. A határ régió két nagy regionális központjának, Kassának és Miskolcnak jelentős a népességszáma, és funkcionális szempontból kulcsfontosságú a stratégiai jelentőségük, emellett regionális alközpontok (Nagy Mihály [Michalovce], Igló [Spišská Nová Ves], Tóketerebes [Trebišov], Rozsnyó [Rožňava], Kazincbarcika, Ózd) is jelen vannak, ám ezek területi eloszlása kiegyenlítetlen – így például a magyar–szlovák–ukrán hármashatár térségének és a gömöri területeknek hiányosak a funkcionális kapcsolatai. A határ régió számára Kassa regionális szerepe egyre meghatározóbbá válik, valamint a jövőbeni közlekedési és gazdaságfejlesztési beruházások révén tovább erősödhet. A regionális központok és alközpontok népességpotenciálja (vagyis az, hogy adott időn belül hány embert képes vonzani) azonban nem terjed ki a régió teljes területére, így a földrajzi szempontból periferikus helyzetű területek a fejlesztéspolitikai beavatkozások hiányában könnyen társadalmi és gazdasági árnyékszónákká válhatnak. Egyes határ menti fekvésű települések a határ túloldalán lévő városközpontok vonzáskörzetéhez tartoznak, ám bizonyos szolgáltatások igénybevételét (például egészségügyi létesítmények, szociális ellátórendszerek) jogi akadályok nehezítik (2. ábra).

A vizsgált térségek esetében (ugyan csekély mértékben, de) (újra)erősödnek a transzregionális kapcsolatok, amelyben jelentős szerepet játszik a közös történelmi múlt és a Szlovákia déli határvidékén jelen lévő nagyszámú magyar etnikai kisebbség. Itt mintegy 130 ezer magyar nemzetiségű szlovák állampolgár él (ám ebből a 2021-es szlovákiai népszámlálás alapján mintegy 43 ezer elsődlegesen magát magyar nemzetiségűnek valló roma lakos, akik legnagyobb arányban a Rima menti területeken és a Bodroghöz térségében laknak). Az elmúlt évtizedek során a magyar nemzetiségű lakosság részaránya Szlovákiában jelentős mértékben csökkent, ami legfőképp az Ipoly menti területek és a Sajó–Bódva térségét érintette, ahol a 2011 és 2021 között a magyarság arányának csökkenése meghaladta a 20 százalékpontot (Horbulák–Demeter 2023). Mindezek fényében a kulturális, etnikai, nyelvi, történelmi és személyek közötti határon átvelő kapcsolatok határozzák meg a helyi lakosság mindennapjait. Ezek a tényezők befolyásolják a szakmai, az oktatási és a munkaerő-vándorlás tendenciáit is, és alapot biztosítanak az intézményi együttműködésekhez. A hosszú távú

kooperációk megvalósulására ugyanakkor kevés a sikeres példa, a projektszintű együttműködések terén azonban számos jó gyakorlat fordul elő. Ennek egyik oka lehet az államhatár pszichológiai hatása – tehát a határ menti területek az átjárhatóság ellenére továbbra is egy „elérhetetlen” és idegen területnek számítanak, és ezen mentális határok gátat szabnak a mélyebb és hosszabb távú együttműködéseknek, valamint az eredményes területi kohéziós folyamatoknak (Ocskay–Hardi 2021).

Demográfiai viszonyok

Mind Szlovákia, mind Magyarország esetében (általánosságban és a vizsgált határrégiók esetében is) jelentős probléma a demográfiai trendek negatív irányú változása – legfőképp a reprodukciós ráta csökkenésével magyarázható népességfogyás, minek következtében a korszerkezet megváltozásával erősödik a népesség öregedésének folyamata.

A két határrégió demográfiai viszonyai jelentősen eltérnek egymástól. A középső határrégióban alacsonyabb a népességszám, a népsűrűség és a városi lakosság aránya is (1. táblázat), melynek háttérében jelentős részben az előzőekben ismertetett természetföldrajzi és településszerkezeti viszonyok állnak. A középső határrégió elaprózott településszerkezete és rurális jellege hatással van a korszerkezet alakulására – ami mind az öregedési index, mind a függőségi ráta kedvezőtlenebb értékeiben is megmutatkozik. Az adott térség demográfiai folyamatait a jelen lévő etnikumok és nemzetiségek megoszlása is befolyásolja – a roma etnikai kisebbség jelenléte erős korrelációt mutat a reprodukciós ráta emelkedésével (Pregi–Novotný 2022). Ezzel szemben a szlovák és a magyar lakosok körében a gyermekvállalási hajlandóság alacsonyabb (Šprocha–Đurček 2019), ami a népesség öregedésének fokozódását vetíti előre. A demográfiai öregedés egyre növekvő mértékével a szociális ellátórendszerre nehezedő problémák mellett a munkaerőpiaci aktivitás csökkenése is égető probléma (Botos 2018). Az aktív korú népesség számának csökkenését a vándorlási trendek is befolyásolják. A munkaképes korú népesség csökkenése a határ menti régió számára nagy kihívást jelent. Ennek oka egyrészt a (jellemzően fiatalabb és képzett) munkaerő elvándorlása – főként külföldre, elsősorban Németországba, Ausztriába és Csehországba, illetve az anyaország fejlettebb nyugati régióiba –, másrészt a reprodukciós ráta csökkenésével járó természetes fogyás (Konszenzus alapítvány 2018). A vándorlási folyamatokat tekintve a területi decentralizációs áramlások felerősödtek, a városból a szuburbán zónákba történő kiáramlás egyre meghatározóbbá vált (akár határon átvélő szinteket is öltött – különösképpen a schengeni egyezményhez való csatlakozást követően –, bár ezen folyamatok statisztikai monitorozása napjainkban is kihívást jelent az egyes országok közötti adatharmonizációs nehézségek okán) (Pregi–Novotný 2022). A települési szintű vizsgálat azt mutatja, hogy a Kassa-vidék járásában fekvő települések egyre közkedveltebb célponttá válnak, valamint 2011 és 2021 között az észak-borsodi térség néhány határ menti településén növekedett a népesség száma. Ennek hátte-

rében a Szlovákiában általánosságban is magasabb (és Kassa esetében kiemelkedő) ingatlanár-színvonal emelkedése állt, melynek hatására egyre több szlovák állampolgár döntött a határ túloldalára való költözés mellett. A határközi infrastruktúra fejlődésének (határátkelési pontok számának növekedése, határközi buszkapcsolat létrejötte Hidasnémeti és Kassa között, az M30-as autópálya megépülése) hatására a szlovák állampolgárok egyre nagyobb hányada telepedett le az Alsóregmec–Csobád–Büttös vonalon belül – de az elmúlt években folyamatosan bővült a kassai szuburbanizáció által érintett települések köre (Hidasnémeti, Tornynosnémeti, Gönc, Göncruszka, Zsujta, valamint Hollóháza, Kéked, Pányok, Abaúj stb.) (Szabó et al. 2025). Jelenleg a bevándorlók fele magyar anyanyelvű, de a kizárólag szlovákul beszélő lakosok aránya is folyamatosan emelkedik (CESCI 2020).

1. táblázat

Demográfiai trendek a középső és a keleti magyar–szlovák határ régióban, 2023

Demographic trends in the central and eastern Hungarian–Slovak border region, 2023

Terület	Népesség, fő	Népsűrűség, fő/km ²	Urbanizációs ráta	Függősségi ráta ^{a)}	Öregedési index ^{a)}
			%		
Nógrád vármegye	182 038	71 56	40,11	34,77	151,9
Besztercebányai kerület	619 428	65 51	51,9	26,74	120,01
Középső határ régió	801 466	68 53	46,01	28,48	127,31
Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye	624 219	86 13	58,01	30,61	119,4
Kassai kerület	779 641	115 45	53,45	23,84	90,58
Keleti határ régió	1 403 860	100 79	55,73	26,78	103,20
Magyarország	9 599 744	103 19	70,22	31,8	141,1
Szlovákia	5 428 792	110 78	52,62	34,23	108,3

a) 2022. évi adat.

Forrás: saját szerkesztés a [3], a [4] és a [6] adatai alapján.

Az elmúlt két évtizedben mindkét határ régióban jelentős mértékben csökkent a népesség száma (3. ábra). NUTS 3 szinten a népesség csak a Kassai kerületben növekedett, igaz csekély mértékben, amiben Kassa népességvonzó hatása is megmutatkozik, míg a rurális karakterű területeken csökkent ([internetes melléklet M1. ábra](#)). A magyarországi vármegyék esetében a népesség száma intenzívebben csökkent, ugyanis mind Nógrád, mind Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye esetében mintegy 15 százalékpontos a visszaesés.

A vizsgált határ régiók gazdasági és munkaerőpiaci helyzetképe

A munkaerőpiaci helyzet feltárásához a legfontosabb statisztikai mutatószámokat vizsgáltam, valamint a szakértői interjúk során szerzett információk, továbbá a szakirodalmi források megállapításai is hozzájárultak a komplexebb jellemzéshez.

A munkaerőpiaci trendek alakulását jelentős mértékben befolyásolja az adott térség gazdasági fejlettsége. Általánosságban véve a vizsgált időszakban Szlovákiában és Magyarországon is dinamikusan nőtt a gazdaság – mindkét országban az egy főre jutó bruttó hazai termék (gross domestic product – GDP) megközelíti az EU-s átlag háromnegyedét –, ám a legutóbbi években fellépő válságjelenségek hatására a gazdaságok teljesítménye nagyobb ingadozást mutatott, ami a területi egyenlőtlenségek alakulását is befolyásolta. A magyar–szlovák határsáv esetében is megfigyelhető nyugat–kelet fejlettségi lejtő a határ menti térségek helyzetét is kritikusan érinti.

A 2021-es nominális értékben mért GDP alapján a középső és a keleti határ régió jelentős lemaradásban van az országos átlagokhoz képest. A keleti határ menti területek (Kassa gazdasági termelékenységével összefüggésben) helyzete némiképp kedvezőbb, mint a középső határ régióé. A mintaterület szlovák területi egységei magasabb hozzáadott értékekkel rendelkeznek, melyek az országos GDP 21%-át teszik ki. A magyar területi egységek esetében ez arány kevesebb mint 6%. Az egy főre jutó GDP (vásárlóerő-paritáson [purchasing power parity – PPP]) esetében ugyancsak a szlovák kerületek – különösen a Kassai kerület – teljesítménye emelkedik ki, míg a magyar területek esetében Nógrád vármegyéé rendkívül alacsony. Az EU-s átlaghoz viszonyítva mindkét határ régió (és az összes NUTS 3 terület) teljesítménye gyenge.

2. táblázat

Egy főre jutó GDP a középső és a keleti magyar–szlovák határ régióban, 2021

GDP per capita in the central and eastern Hungarian–Slovak border region, 2021

Terület	GDP, millió euró	GDP/fő (PPP) (EU27 = 100%)
Nógrád vármegye	1,362	23
Besztercebányai kerület	8,694	43
Középső határ régió	10,056	39
Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye	7,474	37
Kassai kerület	12,042	48
Keleti határ régió	19,516	43
Határ régiók összesen	29,572	41
Magyarország	153,963	75
Szlovákia	100,255	73

Forrás: saját szerkesztés a [3] adatai alapján.

A munkaerőpiaci helyzetkép jellemzéséhez az egyik leggyakrabban használt mutatószám a munkanélküliségi ráta, ami a 2021/2022-es népszámlálási adatok tükrében országos szinten Magyarország esetében 3,6, Szlovákia esetében pedig 5,9%.

A vizsgált határrégiók munkanélküliségi helyzete mindkét ország esetében a legkritikusabbak közé tartozik – Magyarországon legfőképp (a délnyugati országrész mellett) az északi-északkeleti országrész térségeiben, a kelet-nógrádi és az észak-borsodi területeken mérhető magasabb ráták, Szlovákia esetében (az északkeleti területek mellett) a jellemzően magyarlakta Ipoly menti, gömöri és bodrogközi térségeknek legkedvezőtlenebb a munkanélküliségi rátája ([internetes melléklet M2. ábra](#)). Ennek háttérében több tényező is áll, többek között a gazdasági szerkezetből adódó kedvezőtlen helyzet, ugyanis mindkét határrégiót alacsony ipari kibocsátás és ezzel együtt gyengébb termelékenység jellemzi, ami az elérhető munkahelyek számát negatívan befolyásolja. Ugyancsak hátrányt jelentenek az alacsony minőségű infrastruktúrális ellátottság és a kedvezőtlen elérhetőségi viszonyok (kiváltképpen a határon átívelő közösségi közlekedéssel összefüggésben), valamint az ebből adódó alacsony mobilitási hajlam. A demográfiai tényezők (korszerkezet, nemzetiségi viszonyok, iskolázottság) szintén befolyásolják a munkaerőpiaci helyzetet (Horbulák 2019).

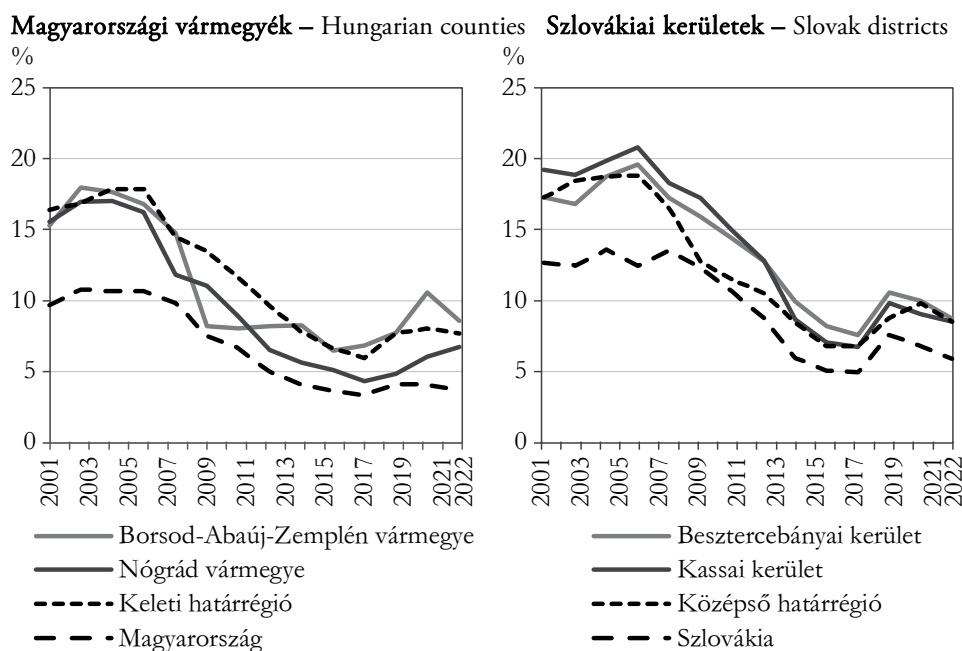
Ennek ellenére a vizsgált határrégiók esetében is jelentősen csökkent a munkanélküliség ráta az utóbbi másfél évtized során – egyedül a Covid19-világjárvány által okozott válság hatásai következtében emelkedett csekély mértékben (napjainkra már stabilizálódott és megközelítően visszarendeződött a járvány előtti szintre) –, de a környező területekéhez viszonyítva még napjainkban is kedvezőtlennek számít (4. ábra). A vizsgált két határrégió munkanélküliségi rátájának trendjeit együttmozgás jellemzi, és sokkal inkább a NUTS 3 szintű területek térnek el egymástól (4. ábra). A legkedvezőbb rátákkal jelenleg Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye rendelkezik, ami a térségben a kiemelt jelentőségű közfoglalkoztatással magyarázható (Lipták 2020). (2024 első negyedévében a közfoglalkoztatottak száma a regisztrált álláskeresőkhöz viszonyítva a vármegyében meghaladta a 30%-ot, ami országosan a legmagasabb értékek közé sorolható) –, a többi területi egység esetében kiegyenlített, de kedvezőtlen, hiszen mindkét vizsgált határrégióban a munkanélküliségi ráta jelentősen meghaladja az országos átlagot. A tartósan átlag feletti munkanélküliség mindkét határrégió esetében kritikus pont. Gazdasági konjunktúraciklusok idején is a csökkenések csupán csekélyebb mértékűek, ami ugyancsak a közfoglalkoztatási programokkal függ össze, illetve a hosszú távú, tartós (12 hónapot meghaladó) munkanélküliség magas aránya is közrejátszik benne (Horbulák 2019). A munkaerő-tartalékok rendelkezésre állását a népesség területi eloszlása is erősen befolyásolja. A munkaerőhiány szembetűnő a betöltetlen álláshelyek számában is (2023-ban Nógrád vármegyében 726, Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében 2310, a Besztercebányai kerületben 806, a Kassai kerületen pedig 4489 volt), ennek ellensúlyozása azonban a helyi lakosság alacsony képzettségi foka miatt nem lehetséges. A marginalizált társadalmi csoportok jelenléte súlyos társadalmi kérdéseket vet fel, és az elsődleges munkaerőpiacra való integrálási folyamatok

csupán alacsony hatékonyságúak. Ennek ellensúlyozása érdekében a felnőttképzési programok és a kompetenciafejlesztő (úgy mint nyelvtudás, számítástechnikai készségek, alapvető gazdasági és jogi ismeretek) foglalkozások népszerűsítésére égető szükség mutatkozik mindkét ország esetében [11].

4. ábra

A munkanélküliségi ráta alakulása a középső és a keleti magyar–szlovák határ régióban

Unemployment rate trends in the central and eastern Hungarian–Slovak border region

Forrás: saját szerkesztés a [4] és a [6] adatai alapján.

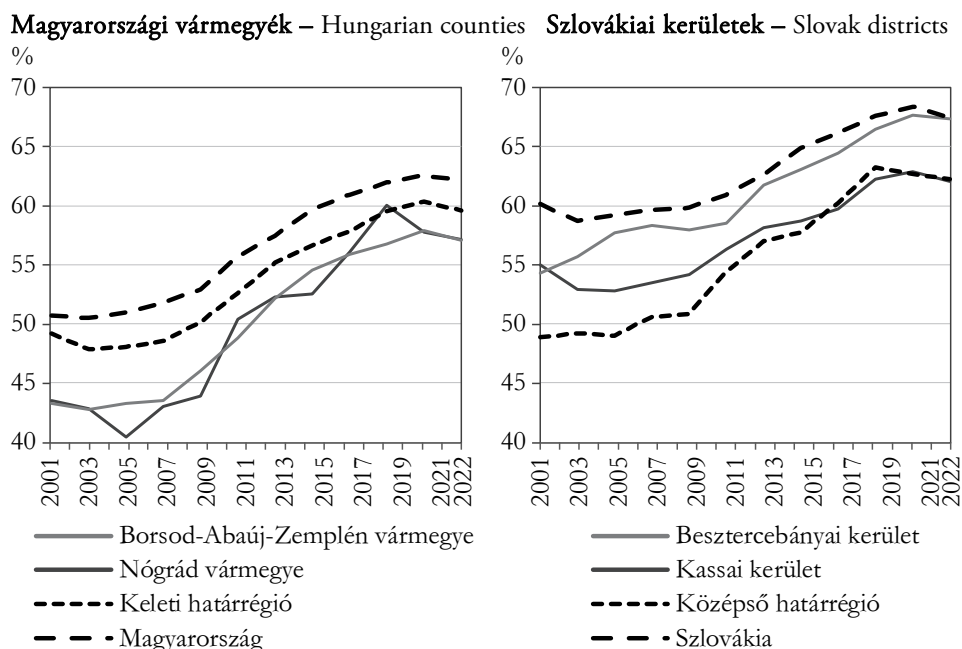
A foglalkoztatási viszonyok alakulását és helyzetét ugyancsak érdemes megvizsgálni. A foglalkoztatási arány mindkét ország esetében heterogén területi mintázatú, amelyben a kritikus területek megegyeznek a munkanélküliség által leginkább sújtott periférikus térségekkel, és ezek jelentős része a középső és a keleti magyar–szlovák határ régióban található ([internetes melléklet M3. ábra](#)). Mindkét határ régió foglalkoztatási arányai elmaradnak az országos átlagtól, ami ugyancsak a térség kevésbé diverzifikált gazdasági szerkezetével függ össze. A főbb foglalkoztatási centrumtérsegek jellemzően a regionális központokban és azok vonzáskörzetében alakultak ki – a középső határ régióban a Nógrád vármegyében a (Budapest vonzáskörzetéhez is közelebb fekvő) nyugati területek, míg a Besztercebányai kerületben az északi térség tekinthető iparosodottnak. A rurális karakterű határ menti területeken a nagyvállalatok hiá-

nya és a kevésbé jövedelmező kis- és középvállalkozások munkahelyteremtő-képessége nem képes kielégíteni a helyi igényeket – bár számos esetben a rendelkezésre álló munkahelyek száma elégséges, azonban a potenciális munkaerő-tartalék képzettségi szintje nem felel meg az elvárásoknak. A demográfiai öregedésnek és a munkaképes korú lakosság elvándorlásának hatására csökkenő munkaerő-kínálat szintén negatívan érinti a foglalkoztatási viszonyok alakulását.

5. ábra

A foglalkoztatási ráta alakulása a középső és a keleti magyar–szlovák határrégióban

Employment rate trends in the central and eastern Hungarian–Slovak border region

Forrás: saját szerkesztés a [4] és a [6] adatai alapján.

Tágabb időszakot vizsgálva megállapítható, hogy mind Magyarország, mind Szlovákia esetében a gazdaságélénkítő beruházások következtében a foglalkoztatás jelentősen növekedett az elmúlt másfél évtized során. A vizsgált határrégiók esetében az utóbbi években némileg nőttek a különbségek (a középső határrégió javára), így a foglalkoztatási arány a középső határrégióban megegyezik a magyarországi átlagértékkel (62%), ám továbbra is elmarad a szlovákiai (68%) átlagtól, míg a keleti határrégió teljesítménye nem éri el egyik ország átlagos foglalkoztatási rátáját sem. A határrégiók teljesítményének növekedése a szlovákiai területek kedvezőbb mutatóival magyarázható, a magyarországi vármegyék továbbra is több mint 5 százalékponttal elmaradnak az országos átlagtól (5. ábra). A jövőbeli beruházások hatására (például a Volvo autó-

gyár betelepülése) vélhetően a foglalkoztatási viszonyok helyzetének további javulása várható Kassa térségében – ami hatással lehet Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye munkaerőpiaci helyzetére is [13].

A foglalkoztatottság stagnálása vagy csökkenése és a munkanélküliségi ráta emelkedése közötti különbség abban rejlik, hogy a munkanélküliségi ráta nemcsak a munkahelyek, hanem a munkaerőpiacra belépő új munkavállalók számától is függ. Ha a foglalkoztatottak száma nem nő, de a munkanélküliek száma is mérséklődik (például a munkanélküliek elvándorlása miatt), akkor a munkanélküliségi ráta csökkenhet, még akkor is, ha a foglalkoztatottság szintje alacsony marad (Horbulák 2019).

Határon átívelő munkavállalási célú ingázás

Az előző fejezetek alapján is megállapíthatjuk, hogy a rendszerváltást követően Magyarország és Szlovákia sok szempontból hasonló utat (piacgazdaságra való áttérés, transzformációs válság, az EU-hoz és a schengeni egyezményhez való csatlakozás, valamint az ezzel járó integráció mélyítése, a külföldi működőtőke beáramlási folyamatának fokozódása stb.) járt be. Ezen változások a munkaerőpiaci folyamatokat is átalakították.

Az ezredfordulót követően a határon átívelő ingázás mindkét ország esetében dinamikusán növekedett, ugyanis a szomszédos országban való munkavállalás egyre népszerűbbé vált a határsáv területén élő lakosok körében. Magyarországon 2001 és 2011 között a külföldre ingázók száma több mint két és félszeresére nőtt. A nyilvántartott ingázók között Magyarországon 2001-ben 10,5 ezer határ menti ingázót tartottak számon, 2011-re azonban a számuk már elérte a 27,1 ezer főt, közülük mintegy 2,4 ezren ingáztak Szlovákia irányába, ezzel Szlovákia a magyarországi határ menti ingázók esetében (Ausztria után) a második legnépszerűbb célpontnak számított (KSH 2015). Szlovákia esetében a 2001-es népszámlálás alapján 47,5 ezer fő ingázott külföldre, 2011-ben pedig már 127,1 ezer fő, és közülük mintegy 12 ezren ingáztak Magyarország irányába, ami a szlovákiai ingázók esetében – Csehország és Ausztria után – csupán a harmadik legnépszerűbb célpont volt. A külföldre ingázók száma a 2010-es évek során tovább növekedett. Ez nagyrészt az államhatár átjárhatóságának javulásával magyarázható. A magyar és a szlovák határ menti ingázók száma, területi eloszlása egyenlőtlen volt az ezredforduló első évtizedében. A határ menti ingázás alakulását legfőképp a gazdasági és munkaerőpiaci folyamatok irányították – így a fejlettségi viszonyokkal összhangban a határon átívelő ingázás a nyugati határsáv térségében volt a leggyakoribb. Magyarországon a legvonzóbb célpontok a Komárom-Esztergom és a Győr-Moson-Sopron vármegyében található ipari központok voltak. Ebben az időszakban a Szlovákiából Magyarországra irányuló ingázók száma jelentősen növekedett. Ennek egyik oka a magyar gazdaság dinamikusabb fejlődése volt, valamint a felvidéki magyarok esetében a nyelvi azonosság is vonzó tényezőnek számított (Michniak 2016). Ám a 2008–2009-es pénzügyi világgazdasági válság hatásai

a határon átvélő munkavállalási célú ingázási trendekben is megmutatkoztak. Mindkét ország gazdasági teljesítménye megrendült, ami a munkaerőpiaci helyzet romlásával járt. Ennek hatására a Magyarországon foglalkoztatott szlovákiai munkavállalók számának dinamikus növekedése megtorpant, majd csökkenni kezdett, és ez a tendencia a gazdaság stabilizációját követően sem változott (Székács 2015). A Szlovákia irányába történő ingázás a kezdetekben jóval szerényebb népszerűségnek örvendett, amit a válság negatív hatásai is indokoltak –, azonban a válságot követően a szlovák versenyszféra helyreállása, illetve a 2010-es évektől az élénkülő külföldi tőkeberuházásokkal összefüggésben dinamikusán fejlődő szlovák gazdaság vonzó körülményeket teremtett a magyarországi (Egedy 2017) – és bizonyos esetekben Magyarországon élő szlovák nemzetiségű, állampolgárságú – munkavállalók számára (KSH 2015). Mindemellett a Szlovákiában foglalkoztatott magyarországi munkavállalók számára a Szlovákiában 2009-ben bekövetkezett valutaváltás (a koronáról az euróra való áttérés) is vonzó tényezőnek bizonyult.

A 2008–2009-es pénzügyi világgazdasági válság idején Szlovákiában végbement ingatlanár-robbanás hatására az ingázásnak egy sajátos formája kezdett kialakulni. A magas lakásárak következtében jelentős számú szlovák állampolgár – különösen Pozsony és Kassa térségéből – települt át Magyarországra, akik azonban továbbra is Szlovákia területén dolgoztak (Benczi–Ocskay 2021). A határ menti magyar falvak területére a szlovák állampolgárok tömeges kiköltözése számos társadalmi feszültség forrásává vált, különösen azért, mert sokan közülük hivatalosan nem rendelkeztek magyarországi bejelentett lakcímmel, ami a helyi önkormányzatok számára bevételkieséseket okozott. Emellett az ingázási statisztikákban ezen ingázók rejtve maradtak (Bajmócy–Balizs 2018). A határon átvélő városi vonzáskörzetek újraszerveződésével a határ menti települések esetében a határmobilitás több területen is megélénkült, ugyanis egyre több diák vált érintetté a határon átvélő oktatási célú ingázásban (Egedy 2017). Azon szlovákiai települések esetében, melyeken a magyar lakosság alacsony arányával összefüggésben a magyar nyelvű kulturális szolgáltatások (mozi, színház, könyvtár) csupán korlátozottan voltak elérhetők, megnőtt a kulturális indíttatású határátlépések száma (Jagodič 2010), illetve a (kölcsönös) bevásárlóturizmus is egyre jelentősebb mértéket öltött (Pogácsás 2018). Mindemellett azonban a nyílt határok hatásai legnagyobb mértékben a határon átvélő munkavállalási célú ingázásban mutatkoztak meg, ami a nemzetgazdaság és a nemzetpolitika számára is fontos kérdéseket és feladatokat vetett fel. Különösképpen azért, mert napjainkban mindkét határrégió esetében paradox a munkaerőpiaci helyzet, azaz a munkaerőhiány és az álláskeresők kiemelkedően magas aránya egyaránt jelen lévő problémák. Ennek a paradoxonnak az egyik oka, hogy az új munkahelyek az autóipari termelés nagymértékű növekedése miatt jönnek létre, de a helyi munkaerőpiacon nem áll rendelkezésre megfelelő szakképzett munkaerő ([12], [13]), ezért a külföldi vendégmunkások jelenléte egyre meghatározóbb, holott a térség jelentős humán erőforrás-tartalékokkal rendelkezik, ám jellemzően ezen munkavállalók esetében a szakképesítés (és a nyelv-

tudás) hiánya miatt csupán a másodlagos munkaerőpiacon adódnak lehetőségek (Bajzíkóvá–Bajzík 2020, [11]).

A határ menti ingázók számára a szomszédos országban való munkavállalás feltételei egyre kedvezőbbé váltak, ám még napjainkban is számos akadály azonosítható. A schengeni egyezményhez való csatlakozással összefüggésben megnyíló határok megkönnyítették az államhatár átláthatóságát és a fizikai mobilitást. Az államhatárok sérülékenysége (és a schengeni ideológiák megrendülése) először a 2014–2015 körül kiéleződött menekültválság idején vált érzékelhetővé. A 2020-as évek elején a Covid19-járvány megjelenésével járó mobilitási korlátozások hatására a határon átléelő ingázás átmeneti nehézségekkel járt. Bár a világjárvány mind Magyarországot, mind Szlovákiát jelentős gazdasági és társadalmi kihívások elé állította nemzeti szinten. A Covid19-járványt kísérő határozatok hirtelen és váratlanul megváltoztatták a korábban a nyitott határok következtében természetessé vált (munkaerőpiaci) áramlásokat. A határon átléelő tömegközlekedési járatok ideiglenes felfüggesztése és egyes határátelőhelyek lezárása jelentős mobilitási nehézségeket okozott a határ menti munkavállalók számára. A pénzügyi és időbeli többletköltségek miatt sok határ menti munkavállaló úgy döntött, hogy felfüggeszti az ingázást. Jogi szempontból a határátlépés (vagy a belépés) korlátozása nem jelentett tartós problémát a határon átléelő ingázás számára. Bár a kezdeti hirtelen határozatok bizonytalanságot okozott a határ menti munkavállalók körében, a gyors állami döntésekkel azonban rövid időn belül tisztázódtak az ingázók belépését érintő feltételek. A zavartalan munkaerő-áramlást jelentős mértékben magyarázta a mindkét országban problémát jelentő munkaerőhiány is, így a munkáltatók is rugalmasan alkalmazkodtak a kialakult helyzethez, törekedtek a munkaviszonyok fenntartására. A legnagyobb mobilitási kihívást a határátelőhelyeket érintő, folyamatosan változó szabályozás jelentette, ahol a tájékoztatás az adott ország illetékes hatóságainak feladata volt, de a jogszabályi összehangolás problémái miatt az információkhoz való hozzáférés (nyelvileg is) korlátozott és nehézkes volt, ami több esetben átláthatatlan állapotokat teremtett (ESPON 2022).

A legutóbbi (Magyarországon 2022-es, Szlovákiában 2021-es) népszámlálás során Szlovákiában 77,8 ezer, Magyarországon 110,5 ezer külföldre ingázó munkavállalót azonosítottak.² Továbbra is elsősorban a határ menti térségekben élő lakosok választották a szomszédos országban való munkavállalást. Szlovákiában az alacsonyabb fejlettségi szinten álló Eperjesi kerület észak-északnyugati területein, valamint – ugyan csekélyebb mértékben, de – a Zsolnai kerületben is számottevő a határ menti ingázók aránya. A Szlovákiából Magyarországra ingázó munkavállalók esetében továbbra is a nyugati határrégiók arányai emelkednek ki (különösképp Párkány térsége és Révkomárom), de a középső és a keleti határrégiók esetében is megfigyelhető a határon átléelő ingázás. Magyarország esetében az Ausztriába ingázók aránya miatt erős a nyugati koncentráció, azonban egyre nagyobb arányban jelennek meg külföldi (vél-

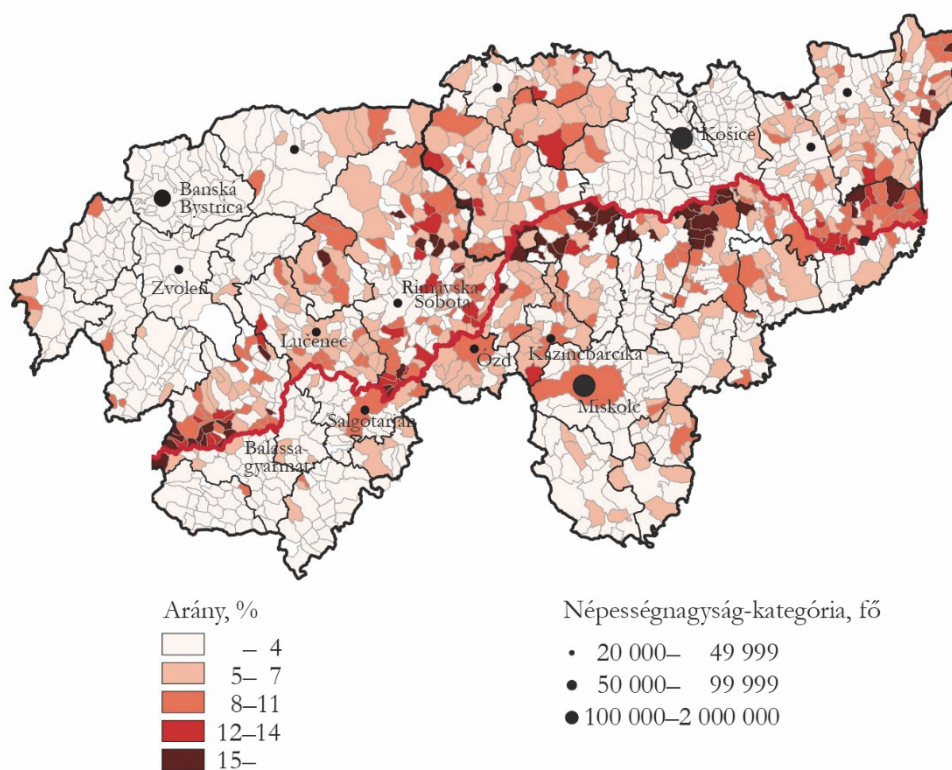
² A tanulmány készítésének idején a külföldi ingázók célország szerinti megoszlására vonatkozó adatokkal nem rendelkeztünk.

hetően Szlovákia irányába ingázó) munkavállalók az észak-borsodi térségben is. Ehhez nagymértékben hozzájárult a Kassai szuburbanizáció fejlődése, ami napjainkra határon átvélő jelleget öltött. A keleti határrégió rurális jellegű területein ugyancsak mindkét ország esetében megfigyelhető a határ menti ingázók jelenléte. A szlovákiai területek esetében a Tőketerebesi járás keleti térségében kiemelkedőek az arányok, de a Kassai kerület keleti térségében fekvő Rozsnyói és Gölnicbányai járásokban is magas a határ menti ingázók aránya. A középső határrégió esetében a keresztingázás nem jellemző. A határon átvélő ingázásban legfőképp a Besztercebányai kerület lakosai érintettek, legnagyobb arányban a Nagykürtösi járás délnyugati területei, csekélyebb mértékben pedig a Losonci, a Rimaszombati és a Nagyrőcei járások (6. ábra).

6. ábra

**A külföldre ingázók aránya az összes ingázó munkavállalóhoz képest
a középső és a keleti magyar–szlovák határrégióban, 2021/2022**

Proportion of cross-border commuters compared to all commuters
in the central and eastern Hungarian–Slovak border region, 2021/2022

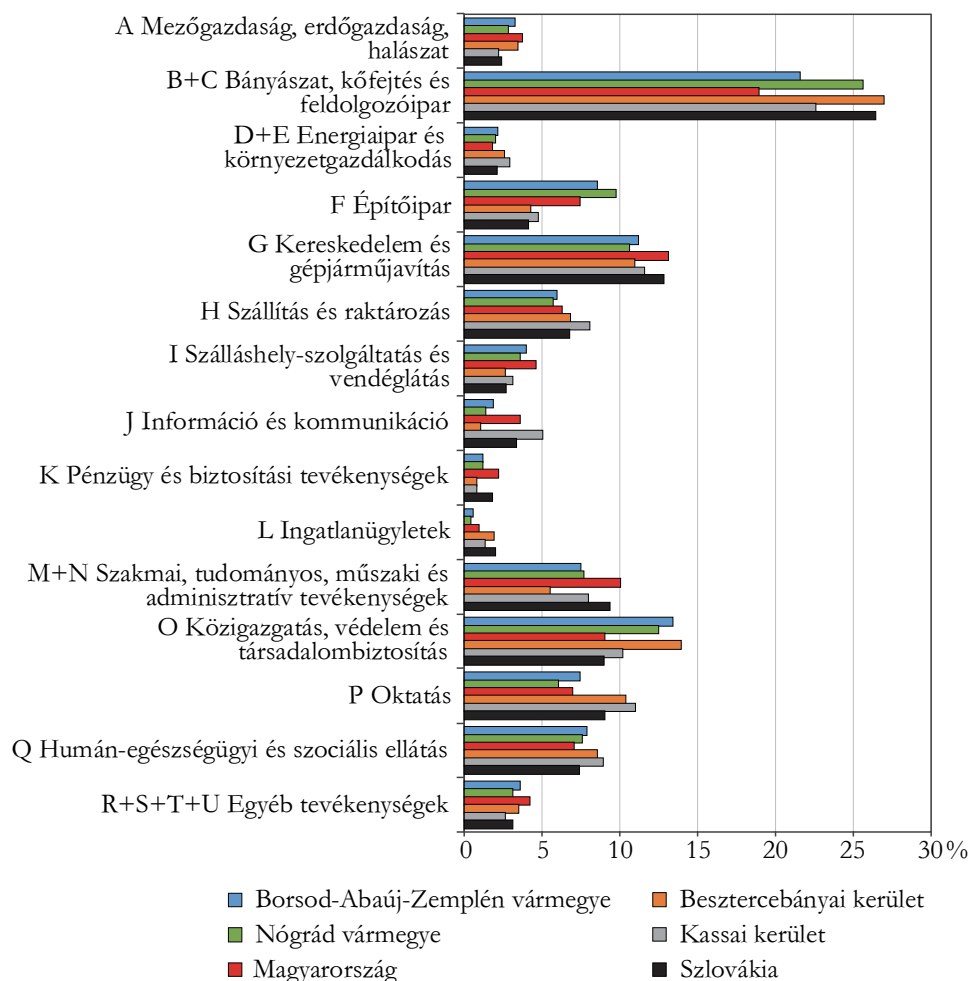

Forrás: saját szerkesztés a [4] és a [6] népszámlálási adatai alapján.

7. ábra

Az egyes nemzetgazdasági ágakban foglalkoztatottak aránya a középső és a keleti magyar–szlovák határregióban, 2022

Proportion of employees in each economic branches in the central and eastern Hungarian–Slovak border region, 2022

Forrás: saját szerkesztés a [4] és a [6] adatai alapján.

A két határregió határ menti ingázóira vonatkozó ágazati adatok hiányában kvantitatív mérési módszerekkel a térség munkaerőpiaci helyzete csupán az országos adatbázisok nemzetgazdasági ágak szerinti foglalkoztatottsági statisztikái alapján elemezhető [9]. Ezek alapján megállapítható, hogy a magyar–szlovák határ középső és keleti térségében a munkavállalók aránya a feldolgozóiparban a legmagasabb (20% feletti). Emellett jelentős a szolgáltatószektorban dolgozók aránya is, ezen belül is 10% körüli

a közigazgatás és védelem, a kereskedelem és gépjárműjavítás, az oktatás, valamint a humán-egészségügyi és szociális ellátás területein dolgozók aránya (7. ábra). Gazdasági ágazatok szerint kiegyenlített a határ régiók szerkezete, csupán kisebb eltérések mutatkoznak, melyek az ingázási trendek meghatározó mozgatórugói. A foglalkoztatottak aránya míg a Kassai kerület esetében a H (szállítás és raktározás) és J (információ és kommunikáció) nemzetgazdasági ágakban, addig a magyarországi területek esetében pedig az F nemzetgazdasági ágban (építőipar) magasabb.

A hiányszakmák esetében a középső határ régióban a feldolgozóiparban, a kereskedelem és gépjárműjavításban, valamint az építőiparban számítanak a munkavállalók számának növekedésére, míg a szlovákiai területek esetében a természetföldrajzi jellemzők okán a bányászatban és az erdőgazdálkodásban is munkaerőhiány van. A keleti határ régió munkaerőpiaci helyzetét tekintve a lakosság (elsősorban a városok irányába tartó) mobilitási foka a magasabb. A legjelentősebb munkaerőhiány az informatikai szakemberek, valamint a kereskedelmi és a pénzügyi szolgáltatások területén dolgozók esetében, illetve a gépészeti berendezések kezelésére alkalmas szakemberek esetében is fokozódik a hiány. Az előrejelzések alapján a keleti határ régió szlovákiai területei a humán-egészségügyi és szociális ellátás, valamint a közlekedés és logisztika terén is pótlólagos munkaerő-kapacitásokra szorulnak [1].

Mindkét határ régió esetében a fő foglalkoztatási magterületek a regionális központokban koncentrálódnak, de kisebb mértékben a kisebb alközpontokban is megfigyelhetők közép- és nagyvállalkozások, azonban a mikro- és kisvállalkozások vannak többségben. Az államhatár közvetlen közelében mindkét ország esetében alacsony a vállalkozássűrűség. A (nagy)vállalkozások hiánya összefügg a kedvezőtlen foglalkoztatási viszonyokkal [10]. A munkaerőpiaci vonzáskörzetek és a határ menti ingázók aránya között fordított az összefüggés, tehát a határ menti ingázók számának koncentrációja főként a regionális központoktól távolabb található térségekben magasabb.

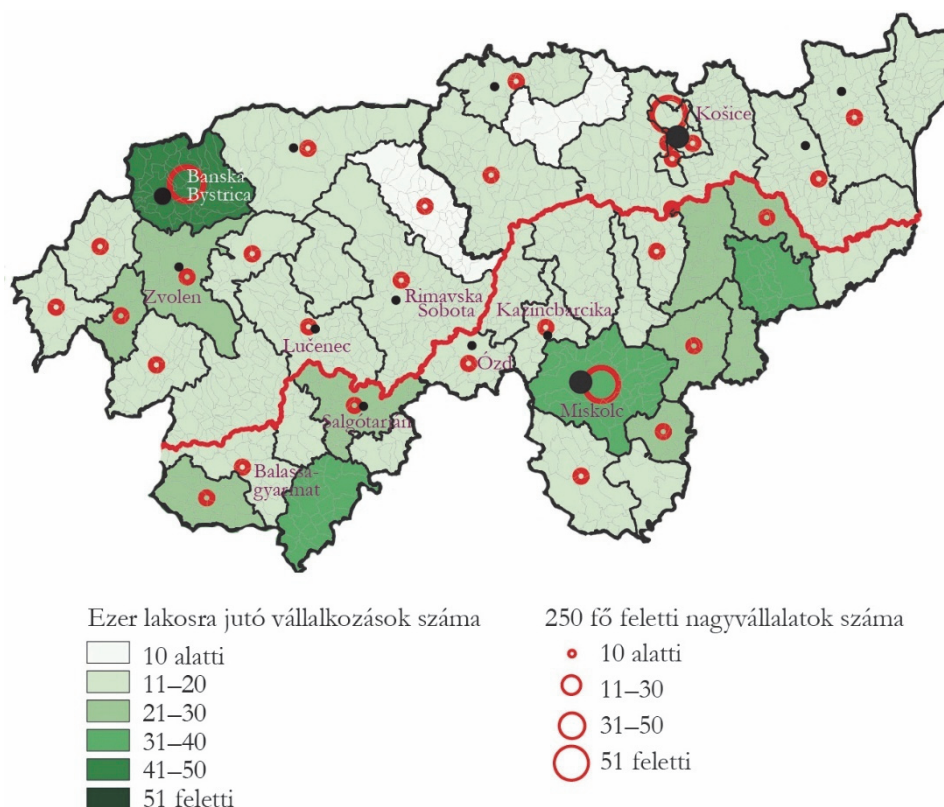
A határon átvelő munkaerőpiac szempontjából a középső határtérségben a vállalatok gyér eloszlása (, illetve a Besztercebányai kerület esetében ezek északi koncentrációja) miatt (8. ábra) egyirányú (Szlovákiából Magyarországra irányuló) munkavállalási célú ingázás figyelhető meg. A középső határ régióban a feldolgozóipar szívja fel a munkaerő jelentős hányadát. A határ menti ingázók körében az elsődleges célpontok a balassagyarmati és szügyi ipari parkok, illetve az ipolytölgyesi (Mono-Ipoly-fabrik) és a nagyoroszi (C.F. Maier Polimer-Technikai Kft.) feldolgozóipar [15]. Emellett a szolgáltatások tekintetében az egészségügy (elsősorban a salgótarjáni Nőgrád Vármegyei Szent Lázár Kórház és a balassagyarmati Dr. Kenessey Albert Kórház-Rendelőintézet) és az oktatás területén dolgozó határon túli munkavállalók jelenléte figyelhető meg [16]. A keleti határ régió esetében a vállalkozások lakosságarányos eloszlását tekintve ugyancsak a regionális központok emelkednek ki (8. ábra). A szlovák területeken az ipari, ezen belül is a járműipari tevékenységek vannak többségben, valamint az utóbbi évek tendenciái alapján az információs technológiai szektor térnyerése is megfigyelhető, míg a magyarországi területeken meghatározóak az egyéb feldolgozóipari tevékenységek. A határ menti fekvéséből adódóan a Kenyheci Ipari

Park és kisebb mértékben a kassai U.S. Steel vannak többségben (, valamint a kassai Műszaki Volvo autógyár megnyitásával vélhetően jelentős számú munkahely létesül, ami a magyarországi munkavállalók számára is vonzó lehetőség lehet, azonban a szlovák nyelvtudás hiánya problémát okozhat) [14]. A Magyarországra áttelepült (de Szlovákiába visszaingázó) szlovák állampolgárok jelenléte miatt azonban egyéb gazdasági területeken (közigazgatás, pénzügy, információs technológiai szektor, kultúra) dolgozók is jelen vannak. A keresztingázás elsősorban a nyelvi akadályok (magyarországi lakosok szlovák nyelvtudása), illetve csekélyebb mértékben a végzettségek akkreditációs nehézségei miatt kevésbé jellemző [12].

8. ábra

A vállalkozások ezer lakosra jutó száma és a 250 főnél nagyobb vállalkozások száma a középső és a keleti magyar–szlovák határ régióban, 2023

Number of enterprises per thousand inhabitants and number of enterprises with more than 250 employees in the central and eastern Hungarian–Slovak border region, 2023

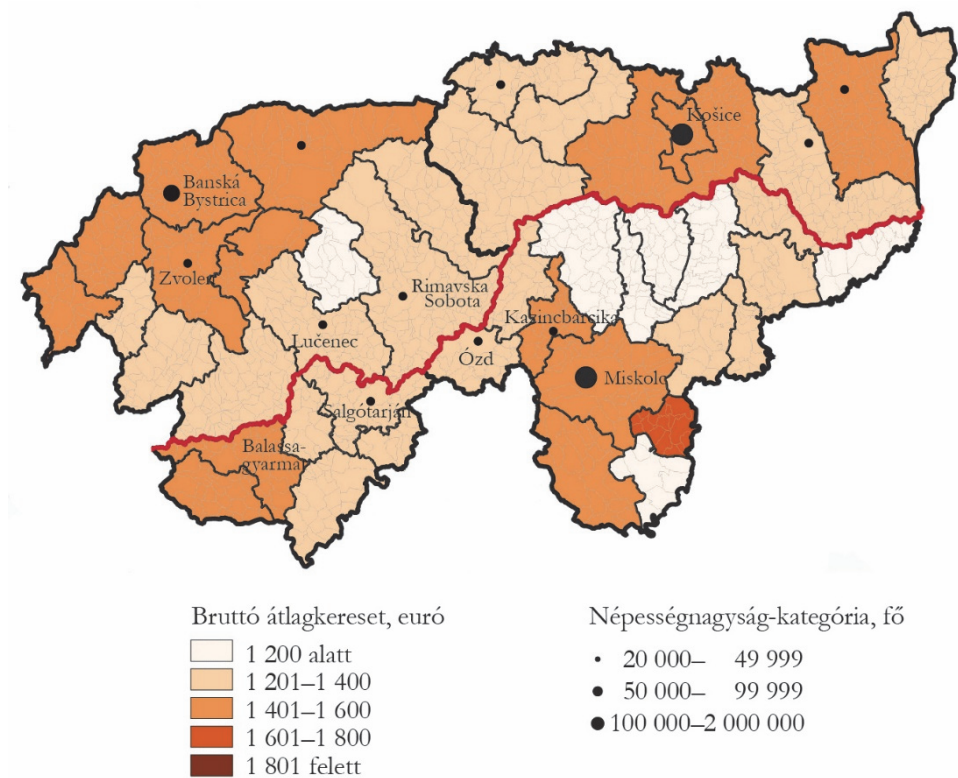
Forrás: saját szerkesztés a [4] és a [6] adatai alapján.

A határon átívelő munkaerőpiaci folyamatok egyik meghatározó eleme a bérszínvonal. Szlovákiában 2023-ban a bruttó átlagbérek közel 10%-kal voltak magasabbak a magyarországinál (9. ábra), továbbá a szlovákiai bruttó minimálbér is kedvezőbb (2024 januárjában míg Szlovákiában bruttó 750 euró, addig Magyarország esetében az aktuális árfolyamon számítva megközelítőleg bruttó 700 euró volt). A bruttó átlagbéreket vizsgálva mindkét országban jelentősek a területi egyenlőtlenségek. A fővárosi régió és agglomerációjának kiemelkedése Magyarország és Szlovákia esetében is szembevető, emellett a regionális központokban is kedvezőbb a bérszínvonal (9. ábra).

9. ábra

Bruttó átlagkeresetek a középső és a keleti magyar–szlovák határ régióban, 2023

Gross average earnings in the central and eastern Hungarian–Slovak border region, 2023

Forrás: saját szerkesztés a [4] és a [6] adatai alapján.

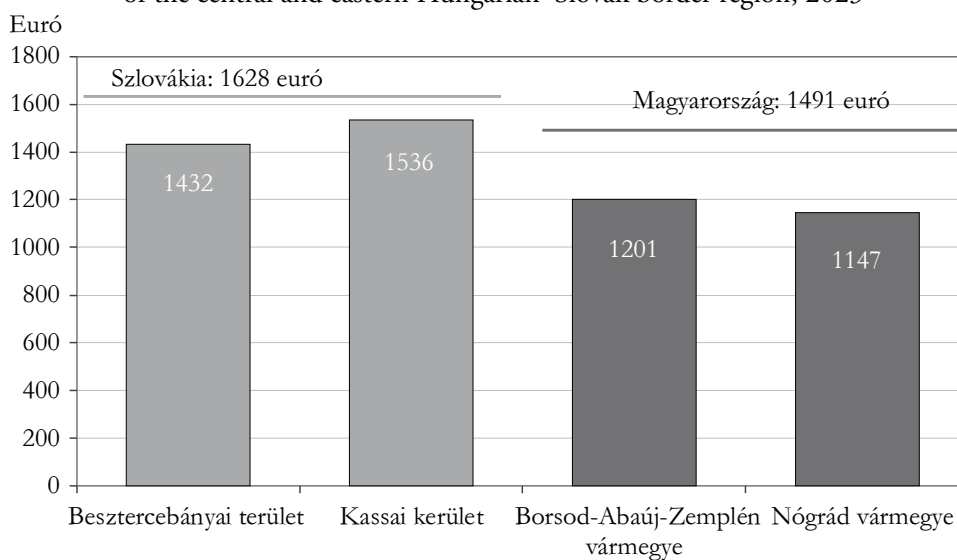
A vizsgált térségek mindegyike az országos átlagértékek alatt teljesít: a szlovák területek országos átlaghoz mért aránya kisebb (Besztercebányai kerület 88, Kassai kerület 94,3%), a magyar vármegyék esetében ennél kedvezőtlenebbek az arányok (Nógrád vármegye 76,9, Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye 80,5%) (10. ábra). A középső és a keleti határ régió esetében is hasonló mértékűek (25–28%-os) a bérkülönbségek az egyes

NUTS 3 területek között (a szlovák kerületek javára). A középső határrégió magyar és szlovák területei hasonló arányokkal rendelkeznek, ám a belső területi egyenlőtlenségek számottevőek – míg Nógrád vármegye esetében a nyugati területek (Balassagyarmati és Rétsági járás), addig a Besztercebányai kerületben az északi térségek (Breznói, Besztercebányai, Garamszentkereszti, Zsarnócai, Zólyomi és Gyetvai járás) arányai a legmagasabbak. A keleti határtérségben a két NUTS 3 területi egység közötti bérkülönbségek jelentősebbek. Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye az átlagos bruttó bérek szempontjából heterogénnek tekinthető – a határ menti járások nagy része (Edelényi, Szikszói, Encsi, Gönci járás) kedvezőtlen, míg a Miskolc vonzáskörzetében fekvő területek némiképp kedvezőbb helyzetűek. A Kassai kerület esetében is a kerületközpont és annak vonzáskörzete (Kassa I-II-III-IV és a Kassa-vidék járás), valamint a kelet-szlovák területek regionális alközpontjának tekinthető Nagymihály térségében legkedvezőbbek a kereseti lehetőségek (9. ábra). Összességében tehát a bruttó átlagbérek tekintetében a vizsgált határszakaszok esetében a szlovákiai területek kedvezőbb helyzetűek, mint a határ túloldalán lévő magyar területek, ám a legkedvezőtlenebb helyzetben a határsáv közvetlen közelében fekvő járások vannak.

10. ábra

**Bruttó átlagkeresetek a középső és a keleti magyar–szlovák határrégió
kiemelt területi egységeiben, 2023**

Gross average earnings in the key territorial units
of the central and eastern Hungarian–Slovak border region, 2023

Megnevezés: átváltási árfolyam: 383 forint/euró.

Forrás: saját szerkesztés a [4] és a [6] adatai alapján.

Az alacsonyabb magyar bérszínvonal ellenére (csekély mértékben ugyan, de) megfigyelhető a keresztingázás is, a barátságosabb magyarországi munkahelyi légkörrel

(team-building) és a vonzóbb juttatásokkal (SZÉP kártya), továbbá a szlovákiai magyarság számára a magyar nyelvű munkakörnyezettel is kiemelten vonzó tényező [15].

Összefoglalás és következtetések

Az államhatár funkcionális szerepköre jelentős mértékben befolyásolja a két ország kapcsolatát, különösen a határ menti régiókban. A rendszerváltással együtt járó határnyitások után a Szlovákia és Magyarország közötti társadalmi, gazdasági kapcsolatok (újra)élénkültek. E folyamatok hatásai számos területen – a teljesség igénye nélkül a vállalkozások összetételében, a határon átívelő ingázás mértékében, a szomszédos országokból érkező diákok számában, a bevásárlóturizmusban és a kulturális turizmusban is – megmutatkoztak.

Mindkét vizsgált ország esetében a határ menti térségeknek sajátos a helyzete. A magyar–szlovák határszakasz mindkét ország esetében a leghosszabb. Mintegy 650 kilométeres kiterjedéséből adódóan a határ menti térségek esetében jelentősek a fejlettségbeli különbségek. A Besztercebánya–Balassagyarmat–Budapest fejlettségi tengelytől keletre fekvő középső és keleti határrégió a magyar–szlovák határszakasz egyik legkevésbé fejlett területe. A társadalmi és gazdasági mutatók tükrében mind a magyar, mind a szlovák régiók az EU-s és az országos átlagokhoz képest gyenge teljesítményűek. Összességében a két ország esetében a határ menti régiók hasonlóan tekinthetők, ugyan kisebb eltérésekkel, és jellemzően a szlovák területek, különösen a Kassai kerület javára (kedvezőbb gazdasági feltételek az egy főre jutó GDP alapján, a tőkeigényes vállalkozások nagyobb jelenléte, magasabb foglalkoztatási arány stb.). A magyar–szlovák határ menti térségek egyik fő előnye a közös történelmi múlt és az ebből adódó hasonló kulturális háttér, valamint a jelentős számú szlovákiai magyar kisebbség jelenlétéből adódó nyelvi azonosság, ami megkönnyíti a kommunikációt, ezzel áthidalva az esetleges nehézségeket a határon átívelő kapcsolatok kiépítése során. Ezen folyamatok hatékony és akadálymentes megvalósítása érdekében elengedhetetlen a két országot összekötő infrastruktúra megfelelő színvonalú fejlesztése. Napjainkban is sok esetben a két ország közötti közösségi közlekedés kapcsolatai hiányosak, és egyes területek esetében a közúti közlekedési viszonyok is kedvezőtlenek. Emellett az alapvető infrastrukturális intézmények területi lefedettsége is akadályozó tényező, különösen Dél-Szlovákia (túlnyomórészt magyarok lakta) területein, és az intézményi együttműködések terén is jelentősek a hiányosságok.

A határokon átívelő foglalkoztatás szabályozási környezete az elmúlt évtizedekben jelentősen fejlődött, bár ezt elsősorban az EU-hoz való csatlakozás és a schengeni megállapodás hozta magával. A határokon átívelő ingázás nemzeti és regionális szintű szabályozási környezetében még mindig számos hiányosság van. A kormányzati intézmények közötti együttműködés csak formális, és a régióban nincsenek a határokon átívelő munkavégzés koordinálásáért felelős intézmények. Egyes esetekben ezt a

szerepet a piaci szereplők, de főként maguk a munkavállalók veszik át, akik jogi és adminisztratív nehézségekkel találják szembe magukat. A munkaképes korú népesség elvesztése kihívás elé állítja a határ menti régiókat. Ez a folyamat az agyelszívás, a fokozódó demográfiai öregedés és a csökkenő reprodukciós arányok együttes hatásával magyarázható. A nagyobb munkaadók általában a regionális központokban koncentrálnak, így az e területekhez való hozzáférés kulcsfontosságú tényező. Az alközpontok regionális szerepe gyengébb, ezért a gazdaság élénkítését és a beruházások ösztönzését célzó intézkedések kiemelt prioritásúak e közösségek számára. A határ menti régióban számos olyan korábbi használaton kívüli terület található, amelyek kiváló lehetőségeket teremthetnek olyan innovatív gazdasági ágazatok létrehozására, amelyek sok új munkahelyet alakíthatnak ki. A határ menti régióknak paradox a munkaerőpiaci helyzete. Tekintettel a régióban növekvő munkaerőhiányra, jelentős számú, de alacsony képzettségű humán tőke áll rendelkezésre. Az oktatási és képzési programok az említett potenciális emberi erőforrások bekapcsolásával a határ menti régiók fejlődésének kulcsfontosságú stratégiai elemei lehetnek.

Az ismertetett tanulságok tükrében megállapítható, hogy mind a dél-szlovákiai határtérség, mind pedig Magyarország északi-északkeleti határszakasza esetében területspecifikus problémák vannak jelen, melyek leghatékonyabb megoldását a határon átvélő, komplex fejlesztések jelenthetik. Ezen transzregionális beavatkozások kulcsa az átfogó ágazati fejlesztésekben rejlik. A komplex programcsomagok és stratégiák kialakításával – például a közlekedési infrastruktúra tervezésének összehangolása a munkaerő-áramlási, áruforgalmi, turisztikai stb. folyamatokkal, az ipar-telepítések telephelyválasztása esetében a munkaerő-potenciál határon átvélő monitorozása, a transzregionális turisztikaidesztináció-menedzsment létrehozása stb. – elmélyülhet a határ menti térségek szinergiája, és mérsékelhetők a periferikus földrajzi helyzetből, a társadalmi és gazdasági peremhelyzetből adódó hátrányok, sőt, az együttműködések révén újabb határokon átvélő funkcionális várostérségek jöhetnek létre, melyek további kapukat nyithatnak a határ menti térségek számára.

Internetes melléklet

- M1. ábra: Népeség alakulás a középső és a keleti magyar–szlovák határ régióban, 2011 és 2021/2022 között
Population change in the central and eastern Hungarian–Slovak border region between 2011 and 2021/2022
- M2. ábra: Munkanélküliségi ráta a középső és a keleti magyar–szlovák határ régióban, 2021/2022
Unemployment rate in the central and eastern Hungarian–Slovak border region, 2021/2022
- M3. ábra: Foglalkoztatási ráta a középső és a keleti magyar–szlovák határ régióban, 2021/2022
Employment rate in the central and eastern Hungarian–Slovak border region, 2021/2022

IRODALOM

- ANTALÍK, I.–DÁVID, L. D.–KARÁCSONY, P.–VASA, L.–VINICHENKO, V. M. (2021): Analysis of cross-border commuters' spatial mobility between western regions of Hungary and Slovakia *Geographia Technica* 16 (1): 128–140.
http://dx.doi.org/10.21163/GT_2021.161.11
- BAJMÓCY, P.–BALIZS, D. (2018): Szuburbanizáció a határon át: társadalmi, etnikai és arculati változások Rajkán *Tér és Társadalom* 32 (3): 54–75.
<https://doi.org/10.17649/TET.32.3.3046>
- BAJZÍKOVÁ, L.–BAJZÍK, P. (2020): Mobility and working opportunities in the EU and Slovakia *Management* 25 (1): 103–115. <https://doi.org/10.30924/mjcmi.25.1.6>
- BÁNKI, B. (2022): Dél-Szlovákia, az elhanyagolt régió? Szlovákia magyar lakta területeinek gazdasági teljesítménye a politika árnyékában *Kisebbségi Szemle* 7 (1): 27–59.
- BARANYI, B. (2014): Adalékok a határ mentiség újraértelmezéséhez Magyarországon *Central European Journal of Regional Development and Tourism* 6 (2): 27–45.
<https://doi.org/10.32725/det.2014.010>
- BENCZI, M.–OCSKAY, GY. (2021): The evolution of cross-border cooperation in Hungary *Észak-Magyarországi Stratégiai Füzetek* 18 (2): 54–67.
<https://doi.org/10.32976/stratfuz.2021.35>
- BENKÓ, K. (2021): A közlekedési infrastruktúra változásainak hatása az Ipoly-völgyének társadalmi kapcsolatrendszerére *Studia Mundi – Economica* 8 (3): 16–30.
<https://doi.org/10.18531/Studia.Mundi.2021.08.03.16-30>
- BOTOS, K. (2018): Az előregedő társadalom problémái *Polgári Szemle* 14 (4–6): 95–104.
<https://doi.org/10.24307/PSZ.2018.1208>
- BOTT-DOMONKOS, L.–HAKSZER, R.–PAWERA, R. (2017): Impact analysis of Slovak–Hungarian cross border cooperation projects *International Journal of Management Science and Business Administration* 3 (3): 7–16.
<http://dx.doi.org/10.18775/ijmsba.1849-5664-5419.2014.33.1001>
- BRUNET-JAILLY, E. (2005): Theorizing Borders: An Interdisciplinary Perspective *Geopolitics* 10 (4): 633–649. <https://doi.org/10.1080/14650040500318449>

- CESCI (2020): *Territorial analysis for the programme area of the Interreg Programme 2021–2027 in Hungary and Slovak Republic* Central European Service for Cross-border Initiatives, Budapest.
- EGEDY, T. (2017): A külföldre ingázás statisztikai, demográfiai és területi jellemzői Magyarországon *Területi Statisztika* 57 (4): 385–405.
<https://doi.org/10.15196/TS570403>
- ENGL, A. (2020): Europe’s culturally diverse borderscapes: The EGTC from the perspective of minority studies. In: OCSKAY, GY. (szerk.): *15 years of the EGTCs. Lessons and future perspectives* pp. 197–218., Central European Service for Cross-border Initiatives, Budapest.
- ESPON, INCEPTION REPORT (2022): *Geography of Covid-19: Territorial impacts of Covid-19 and policy answers in European regions and cities* ESPON EGTC, Luxembourg.
- GYÓRI, A.–KARÁCSONY, P.–VOYKINA, E. (2019): A szlovák–magyar határ menti térség munkaerővándorlás okainak elemzése. In: ANTALÍK, I.–KARÁCSONYI, P.–POÓR, J. (szerk.): *A Selye János Egyetem 2019-es XI. Nemzetközi Tudományos Konferenciájának tanulmánykötete: Munkaerőpiac és humán erőforrás menedzsment szekció* pp. 72–79., Pallas Athéné Domus Educationis Alapítvány, Komárno.
- HORBULÁK, ZS. (2019): Munkanélküliség Szlovákia déli régióiban *Polgári Szemle* 15 (4–6): 296–310. <https://doi.org/10.24307/psz.2019.1219>
- HORBULÁK, ZS.–DEMETER, G. (2023): A szlovákiai magyar közösség létszáma és területi mintázata a 2021. évi népszámlálás alapján *Területi Statisztika* 63 (2): 207–233.
<https://doi.org/10.15196/TS630204>
- JAGODIČ, D. (2010): Határon átívelő lakóhelyi mobilitás az európai unió belső határai mentén. In: HARDI, T.–LADOS, M.–TÓTH, K. (szerk.): *Magyar–szlovák agglomeráció Pozsony környékén* pp. 27–42., MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet és Fórum Kisebbségkutató Intézet, Győr és Somorja.
- KAMBARA, Y. (2018): Hungarian „minority” networks and borderland community under political influences of the Slovak-Hungarian cross-border cooperation. In: IEDA, O.–NAGAYO, S. (szerk.): *Transboundary Symbiosis over the Danube: III* pp. 93–112., Weseda University Press Co., Ltd., Tokyo.
- KONSZENZUS ALAPÍTVÁNY (2018): *Határ menti munkaerőpiaci kutatások és tanulmányok – Szlovákia és Magyarország közös határ menti térsége* Konszenzus Alapítvány Budapesti Szervezete, Budapest.
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL [KSH] (2015): *Ingázás a határ mentén* Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- LELKES, G. (2006): Határ menti együttműködés – A kisebbségi identitás megőrzésének eszköze. In: BAKÓ, B.–SZOTÁK, SZ. (szerk.): *Magyarlakta kistérségei identitások a Kárpát-medencében* pp. 153–162., Gondolat Kiadó, Budapest.
- LELKES, G. (2019): *A társadalmi-gazdasági területi különbségek hatásának vizsgálata az életmódra és a magyar kisebbség identitására* Kult Minor, Dunaszerdahely.
- LELKES, G.–SIPOS, N. (2020): Mobilitás a határ menti régiókban – Szlovákia Pécsi Munkajogi Közlemények 23 (1): 54–76.
- LIPTÁK, K. (2020): A közfoglalkoztatás jelentősége Borsod-Abaúj-Zemplén megye rurális településein *Tér és Társadalom* 34 (4): 100–121.
<https://doi.org/10.17649/TET.34.4.3299>

- MICHNIAK, D. (2016): Main trends in commuting in Slovakia *European Journal of Geography* 7 (2): 6–20.
- OCSKAY, GY.–HARDI, T. (2021): Határon átnyúló kultúrgazdaság integrált fejlesztése a magyar–szlovák határon *Földrajzi Közlemények* 145 (2): 154–169.
<https://doi.org/10.32643/fk.145.2.5>
- POGÁCSÁS, P. (2018): A magyarországi bevásárlóturizmus vizsgálata az egynapos beutazások tükrében *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok* 3 (4): 4–18.
- PREGI, L.–NOVOTNÝ, L. (2022): Impact of migration and natural reproduction on the development of the Slovak–Hungarian ethnic boundary in eastern Slovakia, 1991–2018 *Regional Statistics* 12 (1): 77–103.
<http://dx.doi.org/10.15196/RS120102>
- RITECZ, GY. (2021): Államhatár ellenőrzés és turizmus a pandémia idején *Határrendészeti Tanulmányok* 18 (3): 35–83.
- SALLAI, J. (2022): Az államhatár szerepe a globalizációban *Határrendészeti tanulmányok* 19 (2): 54–61.
- SOÓS, E. (2021): Az európai területi együttműködési csoportosulások (EGTC) az EU határ régióiban *FORUM Acta Juridica et Politica* 11 (3): 385–394.
- ŠPROCHA, B.–DURČEK, P. (2019): *Starnutie populácie Slovenska v čase a priestore* INFOSTAT, Bratislava.
- SZABÓ, B.–SZÉKELY, J.–BENE, M.–KOVÁCS, Z. (2025): Külföldi vásárlók a magyar lakás piacon, 2016–2022 *Területi Statisztika* 65 (2): 268–294.
<https://doi.org/10.15196/TS650205>
- SZÉKÁCS, T. (2015): Munkaerőpiac és munkaerő-migráció a szlovák–magyar határ mentén a gazdasági válság után *Külgazdaság* 59 (3–4): 123–149.

INTERNETES FORRÁSOK

- [1] EURES.EUROPA.EU (2024): *Munkaerőpiaci információk: Magyarország és Szlovákia*.
https://eures.europa.eu/living-and-working/labour-market-information/labour-market-information-hungary_hu#ref-észak-magyarország
https://eures.europa.eu/living-and-working/labour-market-information/labour-market-information-slovakia_en?prefLang=hu#banská-bystrica-region
(letöltve: 2024. július)
- [2] PARAMETER.SK (2024): *Több regionális vonatjáratot is visszaállíthatnak Szlovákia és Magyarország között*.
<https://parameter.sk/899143/tobb-regionalis-vonatjaratot-is-visszaallithatnak-szlovakia-es-magyarorszag-kozott-mutatjuk-mely-vonalak-johetnek-szoba/>
(letöltve: 2024. június)

ADATBÁZISOK/HONLAPOK

- [3] EUROSTAT:
<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/economy?sort=category&lang=en&subtheme=na10.na10.na10reg&display=list>
(letöltve: 2025. december)
- [4] KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL [KSH]:
<https://statinfo.ksh.hu/Stainfo/themeSelector.jsp?lang=hu>
(letöltve: 2025. december)
- [5] OPENSTREETMAP: <https://maps.openrouteservice.org> (letöltve: 2025. december)
- [6] ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY [SÚ SR]:
<https://datacube.statistics.sk/> (letöltve: 2025. december)

TÖRVÉNYEK/SZERZŐDÉSEK

- [7] TORVENYTAR.SK: 369/1990. számú törvény a községi önkormányzatokról.
<https://torvenytar.sk/zakon-55> (letöltve: 2025. december)
- [8] 2007/801/EK: Az Európai Unióról szóló működési szerződés 45. cikkében foglaltaknak.
<https://jogkodex.hu/doc/4725748> (letöltve: 2025. december)

INTERJÚK

Interjúalany	Terület	Interjú ideje
[9] Adatszolgáltató	Magyarország	2024. január 31.
[10] Kutatóintézet		2024. február 2.
[11] Munkaügyi szervezet	Nógrád vármegye	2024. február 7.
[12] Határon-átnyúló szervezet	Magyarország–Szlovákia	2024. február 8.
[13] Gazdasági szervezet	Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye	2024. február 13.
[14] Gazdasági szervezet	Kassai kerület	2024. február 16.
[15] Munkaerőközvetítő és -kölszönző szervezet	Besztercebányai kerület	2024. február 20.
[16] Munkaügyi szervezet	Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye	2024. február 23.